

БІНАРНЕ ЗАНЯТТЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПРАВНИКІВ

Красицька Лариса Василівна,

доктор юридичних наук, професор,
в. о. завідувача відділу науково-правових експертиз
Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових
експертиз Національної академії правових наук України

У статті проаналізовано особливості проведення бінарного заняття як інноваційної форми проведення лекційних занять при підготовці правників. Визначено, що бінарна лекція (лекція-дует) в освітньому процесі при підготовці правників – це лекція, яка одночасно проводиться двома фахівцями, зокрема викладачами двох різних галузевих дисциплін одного закладу вищої освіти, викладачами однієї навчальної дисципліни різних закладів вищої освіти, науково-педагогічним працівником і науковим співробітником, представниками двох різних наукових шкіл, науково-педагогічним працівником і практиком, який застосовує правові норми в своїй професійній діяльності, прихильником і противником тієї чи іншої концепції тощо.

Доведено, що при проведенні бінарного заняття важливим є започаткування нестандартних підходів до проведення заняття, підтримка дискусії серед здобувачів вищої юридичної освіти, залучення до процесу обговорення якнайбільшої кількості здобувачів вищої юридичної освіти. При цьому бінарна лекція не може бути майданчиком для нав'язування певного погляду на вирішення проблемної ситуації, тільки толерантність та співіснування різноманітних поглядів і думок сприятимуть досягненню мети заняття.

Обґрунтовано, що перевагами бінарної лекції є: підвищення мотивації до навчання у здобувачів вищої юридичної освіти; актуалізація наявних у студентів знань, вмінь та навичок; формування критичного мислення шляхом співставлення інформації з двох джерел; розвиток критичного мислення, що базується на здатності вільно оперувати понятійними категоріями в сфері права; виокремлення аргументів для формування власної правової позиції; набуття навичок вести дискусію; набуття навичок ораторського мистецтва; оцінка і синтез нових та комплексних ідей, розв'язання актуальних проблем; розширення та переоцінка вже існуючих знань і професійної практики тощо.

Ключові слова: правник, бінарне заняття, інноваційні форми, освітній процес, вища юридична освіта, викладання цивільного та сімейного права.

Krasytska Larysa. Binary study session as an innovative form of holding lectures while training lawyers

The author of the article has analyzed specific features of holding a binary study session as an innovative form of conducting lectures while training lawyers. It has been determined that a binary lecture (lecture-duet) within educational process while training lawyers is a lecture held simultaneously by two experts, in particular, by teachers of two different branch disciplines of one higher educational institution, teachers of the same academic discipline of different higher educational institutions, a scientific and pedagogical employee and a researcher, representatives of two different scientific schools, a scientific and pedagogical employee and a practitioner who applies legal norms in his / her professional activity, a supporter and an opponent of a concept, etc.

It has been proved that initiation of non-standard approaches for holding a study session, supporting the discussion among students of higher legal education, involving the largest number of students of higher legal education into the discussion process is very important when conducting a binary study session. At the same time, a binary lecture cannot be a platform

for imposing a certain point of view on solving a problem situation; tolerance and coexistence of various points of view and opinions will contribute to the achievement of the study session's purpose.

It has been substantiated that the advantages of a binary lecture are: increasing the motivation to study among students of higher legal education; actualization of students' knowledge, skills and abilities; formation of critical thinking by comparing information from two sources; development of critical thinking based on the ability to freely operate conceptual categories in the law area; distinguishing arguments for the formation of own legal position; acquisition of discussion skills; acquisition of the art of rhetoric skills; assessment and synthesis of new and comprehensive ideas, solving current problems; expansion and reassessment of already existing knowledge and professional practice, etc.

Key words: *a lawyer, binary study session, innovative forms, educational process, higher legal education, teaching of civil and family law.*

Постановка проблеми. На сьогодні українським суспільством вотребуване реформування багатьох сфер суспільного життя, в тому числі й вищої освіти і, зокрема, вищої юридичної освіти. Процес підготовки правників в Україні постійно привертає до себе увагу з боку законодавця, юристів-практиків, науково-педагогічних працівників та інших учасників освітнього процесу. Розвиток інформаційного суспільства створив такі можливості одержання інформації всіма учасниками освітнього процесу, що використання викладачем традиційних форм організації освітнього процесу вже повністю не відповідає потребам здобувачів вищої освіти. Підвищити мотивацію до навчання у здобувачів вищої юридичної освіти можна за допомогою використання інноваційних форм проведення занять, наприклад, бінарних.

Стан дослідження. В українській науковій літературі питання проведення бінарних занять в більшості своїй досліджуються педагогічними працівниками [1; 2], хоча правники приділяють належну увагу формам організації освітнього процесу [3; 4; 5]. Зважаючи, що особливості проведення бінарних занять при підготовці правників є малодослідженими, потребує більш ретельного розгляду питання організації та проведення бінарних лекцій в освітньому процесі правників.

Метою статті є визначення особливостей проведення бінарного заняття як інноваційної форми проведення лекційних занять при підготовці правників.

Виклад основного матеріалу. Проект Концепції розвитку юридичної освіти передбачає активне впровадження в освітній процес інноваційних форм та методів

навчання: кейсів, навчальних судових засідань тощо; долучення представників правничих спільнот до викладання окремих курсів чи проведення занять для здобувачів юридичної освіти тощо [6].

Н. С. Кузнецова, М. М. Хоменко наголошують на тому, що в сучасних умовах розвитку й поширення новітніх інформаційних технологій важко уявити доцільність збереження архаїчних поглядів на традиційні форми навчання студентів-юристів. Насамперед варто звернути увагу на те, з якими запитами приходить на юридичний факультет або в юридичний заклад вищої освіти сьогоднішній студент. Які його справедливі очікування? Мабуть, не викликає сумнівів, що він мріє стати хорошим фахівцем – кваліфікованим, вотребуваним, наповненим міцними знаннями й практичними навичками правником, який готовий на практиці працювати суддею, адвокатом, прокурором, консультантом. На юридичний факультет ідуть амбітні молоді люди, які хочуть проявити себе, мають бажання й насагу побудувати успішну кар'єру [7, с. 13]. Завдання викладача – насамперед через свої лекції цілеспрямовано впливати на формування у студентів загальних і спеціальних компетентностей із метою якнайкраще підготувати їх до професійної діяльності. З огляду на зазначене лекції повинні бути різними, і це залежить передусім від типу лекції [7, с. 18].

У цьому контексті варто зазначити, що проведення бінарної лекції якраз є одним із чинників, що сприяє підвищенню мотивації до навчання у здобувачів вищої юридичної освіти, та є однією з інноваційних форм проведення лекційних занять при підготовці правників.

Сучасний тлумачний словник української мови містить таке тлумачення терміну «бінарний»: бінарний (лат. *binarius*) – який складається з двох частин, елементів; подвійний [8, с. 58].

Н. І. Мачинська, С. С. Стельмах зазначають, що практикується бінарна лекція (лекція-дует), яку читають два лектори одночасно. Тут моделюються реальні ситуації обговорення теоретичних і практичних питань двома фахівцями. Наприклад, представниками двох різних наукових шкіл, теоретиком і практиком, прихильником і противником тієї чи іншої концепції тощо. ... Окрім того, цей різновид лекції є продовженням і розвитком проблемного викладу матеріалу в діалозі двох викладачів. Для цього необхідно, щоб: діалог викладачів демонстрував культуру дискусії, спільного вирішення проблеми; втягував в обговорення студентів, спонукав їх задавати питання, висловлювати свою точку зору. Переваги такої лекції: актуалізація наявних у студентів знань, необхідних для розуміння діалогу та участі в ньому; створюється проблемна ситуація, розгортаються системи доказів тощо; наявність двох джерел змушує порівнювати різні точки зору, робити вибір, приєднуватися до тієї чи іншої з них, формувати свою; виробляється наочне уявлення про культуру дискусії, способи ведення діалогу спільного пошуку і прийняття рішень; виявляється професіоналізм педагога, розкриваючи яскравіше і глибше його особу. Підготовка до лекції такого типу передбачає попереднє обговорення теоретичних питань плану лекції ведучими, до яких висувуються певні вимоги: наявність інтелектуальної та особистісної сумісності; володіння розвинутими комунікативними вміннями; наявність швидкої реакції і здатності до імпровізації [1, с. 28–29].

Бінарне заняття має на меті здійснення узагальнення і систематизації наявних знань, забезпечення цілісного сприйняття навчального матеріалу. При цьому інтеграція представляє собою об'єднання для одержання якісно нових результатів, які відрізняються від результатів окремого застосування способів, методів і прийомів. В освітньому процесі інтеграція передбачає органічне сполучення матеріалів окремих дисциплін, зусиль і знань декіль-

кох спеціалістів різного профілю в межах одного заняття [2, с. 331].

Підготовка правників має свої особливості, обумовлені тим, що здобувачі вищої юридичної освіти вивчають як галузеві дисципліни (конституційне право, цивільне право, трудове право, кримінальне право тощо), так й загальні теоретичні дисципліни (філософія права, теорія права і держави тощо), що має враховуватися при проведенні бінарної лекції, зокрема, при визначенні фахівців, які читатимуть бінарну лекцію, при обранні теми бінарної лекції. Так, при проведенні бінарного заняття з теорії права та держави становитиме інтерес читання лекції двома викладачами -представниками різних наукових шкіл або викладачем теорії права та викладачем галузевої дисципліни цього ж закладу освіти, наприклад, питання дії законодавства у часі доцільно розглянути з конкретними прикладами, наприклад, з сімейного права, враховуючи, що законодавець змінював підходи у правовому регулюванні сімейних відносин, зокрема щодо визначення права власності на житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, тощо. Перехід від теоретичних положень «дії закону у часі» до конкретних прикладів, особливо, якщо другий викладач продовжує думку першого, показує, як в правозастосовній діяльності застосовувати відповідні норми права до конкретної життєвої ситуації.

Отже, можна визначити, що бінарна лекція (лекція-дует) в освітньому процесі при підготовці правників – це лекція, яка одночасно проводиться двома фахівцями, зокрема викладачами двох різних галузевих дисциплін одного закладу вищої освіти, викладачами однієї навчальної дисципліни різних закладів вищої освіти, науково-педагогічним працівником і науковим співробітником, представниками двох різних наукових шкіл, науково-педагогічним працівником і практиком, який застосовує правові норми в своїй професійній діяльності, прихильником і противником тієї чи іншої концепції тощо.

При проведенні бінарного заняття важливим є започаткування нестандартних підходів до проведення заняття, підтримка дискусії серед здобувачів вищої юридичної

освіти, залучення до процесу обговорення якнайбільшої кількості здобувачів вищої юридичної освіти. При цьому бінарне заняття не може бути майданчиком для нав'язування певного погляду на вирішення проблемної ситуації, тільки толерантність та співіснування різноманітних поглядів і думок сприятимуть досягненню мети заняття [9, с. 42]. Важливо обрати таку тему заняття, яка має не тільки теоретичне значення, а й практичну спрямованість, тоді участь практичного працівника у проведенні заняття буде ефективною. Особливу зацікавленість у здобувачів вищої юридичної освіти викликають проблемні питання, щодо вирішення яких відсутня усталена судова практика. Тому розгляд на бінарному занятті цих питань з аналізом обґрунтованих позицій двох викладачів сприятиме формуванню власного аргументованого погляду на певну проблему [9, с. 41–42].

Так, О. С. Олійник зазначає, що курсантам завжди цікаво дізнатись під час викладання такої дисципліни як «Кримінальне право. Особлива частина» яким чином повинна бути доведена вина встановленої особи у вчиненні того чи іншого кримінального правопорушення (злочину), які сліди і де само необхідно шукати на місці вчинення злочину, кого необхідно опитати в першу чергу, яка процедура затримання особи, яка підозрюється в окремому виду злочинів тощо. Виникнення таких питань є закономірним та передбачуваним, але відповіді на такі питання викладач з «Кримінального права» не в змозі, бо вказані питання виходять за межі його галузевих знань. Мета ж бінарного заняття – створити умови мотиваційного практичного застосування знань, навичок та вмінь і надати можливість студентам побачити результативність своєї роботи, наприклад при вирішенні практичних завдань [10, с. 59–60].

Дійсно, бінарна лекція, проведена викладачем та юристом-практиком дозволить студентові актуалізувати свої знання, вміння та навички в сфері права, критично оцінити надану інформацію шляхом її співставлення, визначити власні аргументи щодо формування правової позиції, визначити дискусійні питання, проаналізувати структуру лекції, особливості викладення

певних поглядів та положень нормативно-правових актів лекторами, що сприятиме набуттю і удосконаленню навичок ораторського мистецтва, розширенню та переоцінці вже існуючих знань і професійної практики.

Читання бінарних лекцій з галузевих правових дисциплін також є доцільним, якщо лекцію читає викладач дисципліни, предмет якої складає матеріальне право, та викладач дисципліни, предмет якої складає процесуальне право. Наприклад, під час вивчення теми з проблемних питань договірного права з навчальної дисципліни «Проблеми цивільного права» для здобувачів вищої освіти становитиме інтерес визначення одночасно питання щодо юрисдикції спорів, які виникають щодо укладення, зміни, розірвання, виконання договору або визнання його недійсним, визначення ефективного способу захисту порушених прав, розрахунку судового збору тощо. Все це сприятиме практичній спрямованості освітнього процесу підготовки правників, підвищенню мотивації здобувачів освіти до навчання, формуванню практичних навичок та вмінь.

Висновки. Таким чином, бінарна лекція (лекція-дует) в освітньому процесі при підготовці правників – це лекція, яка одночасно проводиться двома фахівцями, зокрема викладачами двох різних галузевих дисциплін одного закладу вищої освіти, викладачами однієї навчальної дисципліни різних закладів вищої освіти, науково-педагогічним працівником і науковим співробітником, представниками двох різних наукових шкіл, науково-педагогічним працівником і практиком, який застосовує правові норми в своїй професійній діяльності, прихильником і противником тієї чи іншої концепції тощо.

Вбачається за доцільне поширювати практику проведення бінарних лекцій в освітньому процесі правників, що сприятиме підвищенню мотивації до навчання у здобувачів вищої юридичної освіти; актуалізації наявних у студентів знань, вмінь та навичок; формуванню критичного мислення шляхом співставлення інформації з двох джерел; розвитку критичного мислення, що базується на здатності вільно оперувати понятійними категоріями

в сфері права; виокремленню аргументів для формування власної правової позиції; набуттю навичок вести дискусію; набуттю навичок ораторського мистецтва; оцінці і синтезу нових та комплексних ідей, розв'язанню актуальних проблем; розширенню та переоцінці вже існуючих знань і професійної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
2. Тюріна В., Данченко І. Бінарні заняття як інноваційна форма організації навчання у закладах вищої освіти України. *Scientific Collection «InterConf», (96): with the Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research»* (January 26-28, 2022). Hamburg, Germany: Busse Verlag GmbH, 2022. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/18191> (дата звернення: 10.04.2023).
3. Удосконалення викладання галузевих юридичних дисциплін : науково-практичний посібник / Н. С. Кузнецова, М. М. Хоменко, А. Б. Гриняк та інші. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 248 с.
4. Забезпечення практикоорієнтованості навчання юристів як невід'ємна складова реформи юридичної освіти: матеріали Круглого столу (м. Одеса, 20 травня 2021 р.). Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 88 с.
5. Підвищення якості викладання галузевих юридичних дисциплін: збірник матеріалів круглого столу, (м. Київ, 7 жовтня 2021 р.). Київ : Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. 92 с.
6. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: <http://kno.rada.gov.ua/fsview/75465.html> (дата звернення: 10.04.2023).
7. Кузнецова Н. С., Хоменко М. М. Особливості підготовки та проведення лекційних занять. *Удосконалення викладання галузевих юридичних дисциплін : науково-практичний посібник / Н. С. Кузнецова, М. М. Хоменко, А. Б. Гриняк та інші. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 9–25.*
8. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х. : ВД «ШКОЛА», 2008. 832 с.
9. Красицька Л. В. Бінарне заняття як інноваційний метод викладання в умовах дистанційного навчання. *Забезпечення практикоорієнтованості навчання юристів як невід'ємна складова реформи юридичної освіти: матеріали Круглого столу (м. Одеса, 20 травня 2021 р.). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. С. 39–42.*
10. Олійник О. С. Особливості методів та способів викладання юридичних дисциплін в сучасних умовах. *Підвищення якості викладання галузевих юридичних дисциплін: збірник матеріалів круглого столу, (м. Київ, 7 жовтня 2021 р.). Київ : Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 59–60.*